

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

VI. De Testium Examine ac Depositionibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

vel actu deponens testis unicus plenam fidem non facit, Baldus in *l. cit. num. 4.* Farinac. *q. cit. n. 34.* Magnam tamen hujusmodi testis singularis præsumptionem & plus quam semiplenam probationem in Criminalibus, ad reum questionibus subijciendum, vel purgationem Canoniam ei indicendam sufficientem facit, Clarus *§. fin. q. 53. num. 19.* & Farinac. *q. 37. n. 34.*

ARTICULUS VI.

De Testium Examine
ac Depositionibus
SUMMARIUM.

79. In teste jejunium exigat *Jur.*
80. Non etiam moderna *Consuetudo.*
81. Examinari debet à *Judice*, vel ejus delegato:
82. Secretè & *singillatim.*
83. *Suique dicti reddere rationem,*
84. *Sive quò sensu rem perceperit.*
85. De *credulitate deponentes plerumque parum:*
86. *Aliquando plenè probant.*
87. *Probant de auditu proprio,*
88. *Non etiam de alieno deponentes:*
89. *Qui tamen variis casibus,*
90. *Aliquando etiam in causis Matrimonialibus admittuntur.*
91. *Testis exprimere debet facti circumstantias.*
92. *Testes inter se contrarii conciliandi sunt.*
93. *Secus, fere paucioribus prævalent plures, à diversis:*
94. *Imò etiam ab eodem producti:*
95. *Quò tamen variis casibus non procedit.*
96. *Sibi contrarii testis dicto posteriori creditur, si primus statim:*

97. *Aliquando etiam, si id ex intervallo revocavit.*

98. *Plerumque tamen hoc casu prius,*

99. *Et judiciale dictum præfertur extrajudiciali.*

100. *Testimonia adnotanda in Protocollo:*

101. *Et viva voce, non scriptò, præferenda.*

Testes, in quacunque causa in judicio deponentes, non juratos duntaxat, sed & jejunos esse, placuit Synodo Maticensi relata, *c.*

1. Quò autem sensu ab ista jejuniis illis injunctum sit, non satis liquet ex *c. 1. cit. verbis*, nec convenit inter DD. horum enim non pauci textu illò, ne ad testificandum ebrius admittatur, cautum volunt; quò ad aliquid asserendum ebrius impetu rapiatur potius, quàm ratione moveatur, arg. *l. Perficiendum 11. §. 2. V. Impetu, ff. de Penis.* Alii, à testimonio non ebrios solum arceri, sed jejunos quoque desiderari: at ex mera honestate, ob reverentiam juramenti, præmittendi eorum depositioni, & ex eadem præstandi à jejunis, ex decreto Cornelii Papæ *can. Honestum, 22. q. 5.* ubi *Honestum*, inquit, *etiam videtur, ut, qui in Sanctis audeat jurare, hoc jejunium faciat cum omni honestate & timore Dei.* Rursum alii, ut quasdam alias solennitates, sic & jejunium in præstantibus juramentum, & propter hoc in testificatione Judiciali, præcepti, *c. 1. cit. impositi*, necessitate fuisse observandum, & non jejunium non idoneum testem fuisse, existimant cum S. Thoma *2.2. q. 89. art. 10.* Cujus hac de re sententiam cæteris quidem præfert, sed cum *can. Decrevit q. 2. cit.* hanc quoque jejunii solennitatem non usu antiquatam, ait Barboza in *c. 1. cit. n. 3.* ut, licet ebrii, perinde ut mente capti, testimonium ho-

um hodiè que reprobetur, legitimum tamen & omni ex parte honestum reputetur testimonium, & ipsum etiam juramentum, quod præstitit non jejunos: eumque non usum, sive præco Ecclesie Juri hac in re derogantem Consuetudinem, cum Glossa in *can. Decevit. cit.* approbat Felinus in *c. 1. n. 3.*

81. Modernò ergo Jure post præstitum à testibus, etiam non jejunis, juramentum Veritatis proceditur ad eorum examen: idque peragit judex ipsemet, secundum *Novell. 6. cap. 2.* Nisi testes alienæ jurisdictioni subiecti, aut quò minus in judicio personaliter compareant, privilegiati sint, vel iple, urgente negotiorum multitudine, prohibeatur; tali enim casu proprio eorum judici requisito, vel Notario, vel alteri viro discreto committendum esse, dictum *n. 45.*

82. Examen autem illud peragendum est secretò, hoc est, partibus litigantibus remotis: & singillatim, hoc est, non omnes vel plures simul, sed singulos seorsim, & non præsentibus aliis, examinandò, *c. Venerabili 52.* juxta exemplum Danielis, in examine duorum senum adversus Susannam testificantium, eos separantis, *cap. 3. v. 51. ne,* si omnes aut plures simul: aut singuli quidem, sed aliis præsentibus, examinentur, unus instruat alterum, & prius deponentis dictum posterior sequatur; itaque vera falsane sint eorum testimonia, judex non facile deprehendat, Glossa in *c. cit. v. Sigillatim,* ubi Panormit. *n. 1.* Felinus *n. 3.* & Farinac. *q. 80. n. 23. § 94.*

83. Deinde iidem examinandi sunt diligenter sive accuratè; ut non solum de negotio seu factò principali, v.g. de contractu, aliòve actu, de perpetrato homicidio, aut furto commisso, quod sciunt, edicant: sed scientiæ quoque, sive suæ de eo notitiæ causam & rationem reddant, *can. Si te-*

tes 2. §. Solam. 4. q. 3. c. Cum causam 37. ibi, *Prudenter inquirens de causis, hic & Novell. 90. cap. 2.* ibi, *Aut etiam causam testimonii faciant manifestam;* adeò; ut, si testis interrogatus scientiæ suæ rationem non reddiderit, aut reddiderit ineptam, depositio nullius sit momenti, *l. Solam 4. C. hic;* nam ratio dicti sive scientiæ ejus, quod deponit, dictò probandi vim confert; ut, licet per se solum legitimi testimonii vim non habeat, ratione tamen sive congruâ scientiæ causâ reddiditâ veri testimonii & probationis efficaciam acquirat. Cujus ratio ulterior est quia testis deponere debet de eo, quod scit: scire autem rem non intelligitur, qui suæ de ea scientiæ causam reddere nequit, cum scire sit rem cognoscere per causam, Glossa in *c. Cum causam cit. v. De causis,* & ibi Felinus, rem hanc declarans apposito exemplò testis, à se ex parte flante noctu Sempronium à Titio occidi vim asserentis, & ob non redditam scientiæ suæ congruam rationem reprobatur quòd, cum cædis perpetrata tempore Lunam hypogæam; ac proinde noctem atram & omnino tenebricosam fuisse, constaret: iple autem interrogatus, an cædis locus face aut lumine aliquo illustratus fuerit, interrogatus negavit; itaque à se vim asseruerit, quod propter Lunaris & alterius lucis defectum non poterat videri.

Causam autem sive scientiæ suæ rationem sufficientem reddere testis censetur: si id, quod asserit, visu, auditu, aliòve sensu corporeo perceptum asserit: vel, si res, de qua interrogatus deponit, sensu perceptibilis non sit, ut v.g. est dominium fundi, testificans Titium ejus dominum esse, lectum à se instrumentum, quò fundus ei legatus: se præsentem fuisse donationi, ejusque traditioni facta à venditore, Panorm. in *c. Cum causam cit. n. 6. § 8.* Felinus *cit. n. 5.* & Farinac. *q. 70. n. 6.* Unde Dubium

85. Dubium nascitur, quam probandi vim habeant testes de Credulitate. Nullam aut exiguam habere, desumi videtur ex *c. Terio* 13. de *Presumpt.* cuius textu prodelicti carnalis probatione insufficiente habetur testimonium plurium, deponentium de credulitate, conjunctum cum praesumptione: & ex eo; quod testis suae de re aut facti scientiam rationem reddere debeat, §. *Solum* & *c. Cum causam cit.* quod non potest, qui ejus credulitatem duntaxat, non scientiam habet.

Sed licet ob hanc rationem, qui per verba, *Credo, Puto, Arbitror*, deponunt, duo tresve testes regulariter non probent: imò nec testes esse videantur, Glossa in *c. Quoties* 5. V. *Credere, ubi* Panormit. n. 7. *cit. Speculat. de Teste* §. 1. n. 98. Non desunt tamen casus & causae, in quibus non solum contra producentem, contra quem eis plenè probandi vim cum Jalone in *Rubric. ff. de Jurejurando*, n. 9. & aliis idem Farinac. n. 75. adstruit: sed contra istius etiam adversarium admittuntur; sic enim Medicis, chirurgis, obstetricibus & similibus super iis, quae ejusmodi artis aut officii peritiâ percipiuntur, fides habetur, etiam si de sola credulitate deponant, Felin. in *c. Quoties* cit. n. 11. Panormit. *ibid.* n. 6. & Farinac. l. cit. n. 95. Eadem fides habetur etiam aliis, cum deponunt de antiquis, ætatem & memoriam hominum excedentibus: de occultis & aliis, quae moraliter certò sciri non possunt, vg. quòd quis sit filius Titii; nam ut tritum habet, *Mater certa, Pater incertus est*: cum agitur de probanda alicujus innocentia, vg. cum testis deponit, se quidem vidisse Titium à Cajo occidi: sed firmiter credere, quòd non dolosè, sed ad sui necessariam defensionem occiderit; quia hoc pendet ab interna animi affectione: de qua non nisi moraliter probabilitate conijci potest, *cit. Fa-*

rinac. à num. 77.

Eadem ferè, quae deponentium de 87. Credulitate, ratio est testificantium de Auditu. Non quidem proprio; quia, quae sensu isto percipi possunt, auditu à se percepta, vg. injuriam verbalem irrogatam testificans, fidem non minorem meretur, quam alius, qui de re visu percepta deponit, ut ex *c. Ex literis* 2. ibi, *Sub testimonio videntium & audientium, de Consuetud.* desumitur, & nemo est, qui inficias eat. Sed de alieno, puta, si quid in 88. judicio adstruens sui dicti causam reddat; quod id ab aliis fide dignis audiverit. Quò modò deponentes regulariter non probare: imò nec testes propriè esse, Regulae instar tradit, & ex *c. Licet* 47. V. *Statuimus*, cum Panormit. n. 1. & aliis Interpp. ac DD. desumit *cit. Farinac. q. 69. n. 2. & 7.* Ratio est; quia testes regulariter deponere debent de iis, quae per proprium sensum perciperunt, sive, ut *can. Testes*, 3. q. 9. dicitur, quae sub eorum praesentia acta esse noscuntur: quae autem audivit alius, non ipsi praesentes noverunt; quia neque dictum ab aliis auditum, neque auditum ipsum audiverunt; cum non auditus ipse, sed istius tantum relatio audiatur, ut Baldus in l. 1. §. 7. ff. de *Aqua pluvia arc.* n. 5. & Bartol. *Tract. de Testib.* n. 10. observant.

Hoc tamen, ut insinuat, Regulae 89. re: non perpetuum est; cum non desint varii casus, quibus testes de auditu, sive aliorum relatione deponentes recipiuntur: veluti, si interrogati testificentur de rebus, quae sunt difficilis probationis; de factis antiquis & hominum viventium memoriâ excedentibus, atq; occultis &c. quia in ejusmodi factis credulitas & rationabilis opinio pro veritate habetur. l. *Si arbiter* 2. §. ff. de *Probat. & l. In summa* 2. §. 7. ff. de *Aqua pluv. arcenda*, Glossa *ibi* & in *c. Licet* *cit. Butrio* n. 8. & generaliter

raliter in casibus admittentibus testes de credulitate, Farinac. q. cit. num. 48.

90. Specialiter autem de alieno auditu deponentibus fides habetur in causa Matrimoniali, quâ de conjugio propter consanguinitatem vel affinitatem dissolvendo agitur, c. Quoties, & c. Licet cit. ex quorum textu posteriori, ut testimonia de auditu impedimento illo sufficienter probent, DD. exigunt Imprimis; ut hujusmodi testes sint omni exceptione majores. Deinde; ut eorum authores, sive ii, ex quibus personas aliquas consanguinitate vel affinitate conjunctas esse, à se auditum asserunt, sint viri graves, ipsorum majores & ut minimum, duo. Demum; ut Cognationis vel Affinitatis, quâ personæ asseruntur esse conjunctæ, gradus declarent; easque ita conjunctas ante litem motam à se auditum, & omnino credi, jurati asseverent, Farinac. q. 79. à num. 105.

91. Præterea testes, cum judicialiter examinantur, interrogari & exprimere debent negotii seu facti circumstantias, præsertim Loci, puta, civitatis, domus, cubiculi, ac Temporis, scilicet anni, mensis & diei, quod actus gestus, aut delictum est commissum, c. Causam cit. quia, ut in hunc textum Glossa, V. Circumstantiæ, advertit, si loci, temporis & similes circumstantiæ aliæ exprimantur, judex facilius pervenit ad rei veritatem: & an testes istius aut sequiori aliquod studio vel affectu ducti deponant; cum, si in his aliisque circumstantiis discordent, vel de actibus diversis, vel de uno eodemque actu, ut de Susannæ crimine duo senes, Daniel. cap. 13. V. 55. & 58. contraria deponere intelligantur; ac proinde, si diversi, de quibus deponunt, actus ad fidem de eodem faciendam non tendant, tanquam diversificativè vel adverbativè singulares, vel diversos actus singuli non

plene, vel de eodem actu, quod eorum dicta se mutuo evertant, nihil probant, juxta dicta n. 74. & 78. Unde

Dubium oritur, de vi probandi, quam habent testes inter se Contrarii: in quo Regulæ instar tenendum est, eorum, si ve æqualium numero, sive inæqualium, sive ab uno, sive à diversis productorum dicta verisimili interpretatione, si commodè, verbis etiam improprie acceptis, possint, in concordiam reducenda, arg. ean. Periculosè 23. dist. 1. de Penit. 6. Nihil 7. de V. S. & c. Cùm tu 16. hic. quod postremò textu relatus Alexander III. dicta testium, quorum aliqui Excommunicationem post appellationem: alii eam antè hanc ab Archi-Episcopi sententia interpositam, inflictam fuisse, jurati deposuerunt, ita benignè interpretatus est; ut priores de prima, posteriores de secunda Excommunicatione intelligerentur, itaque sibi non adversarentur: idque non solum; ut evitaretur reatus: sed etiam, ut, sublatâ contrarietate, legitima probatio induceretur, & depositiones valeret potius, quam perirent, l. Quoties 12. ff. de Reb. dub. Barbosa in c. Cùm tu cit. n. 3. Gonzalez ibid. n. 6. cit. & Farinac. q. 85. à num. 37.

Si testium dicta ita sibi adversarentur, ut commodâ interpretatione inter se conciliari non possint, multum refert, an à diversis, scilicet alii ab Actore, alii à Reo, vel ab eorum uno omnes sint producti; cum, si producti sint à diversis, & hi illis inæquali numero contradicant, cæteris paribus, plures paucioribus præferantur; ut ex tribus testibus omni exceptione majoribus duo plene probent; etiam si tertius contradicat, c. Licet 9. V. Ex promissis, de Probat. & c. In nostra 32. ubi Glossa, V. Adversa, Ant. de Butriom. 6. Panormit. pr. & n. 1. Farinacius q. 85. n. 107. quia verisimilius est, quod plures rei

res rei veritatem melius sciant, quam pauciores; cum, ut *c. Licet cit.* dicitur, *Pluribus lax veritatis assistat.* Si verò à diversis producti sibi æquali utrinque numero contradicant; cæteris paribus, fides potius habenda est deponentibus pro reo; quia istius causa favorabilior habetur, *c. Ex literis 3. de Probat.* præterquam in causis specialiter favorabilibus, ut sunt matrimonii, dotis, testamenti, libertatis, Ecclesiæ, pauperum & similes; in his enim pro actore eas fovente contra reum est pronuntiandum, *c. fin. de Sent. & rejudic. Et Inter pares, 38. ff. de Rejudic.* Glossa *fin. in c. In nostra 32. ubi Panormit. n. 4. & cit. Farinac. à n. 162.*

94. Si omnes producti sint ab eodem, v.g. ab actore; & eorum aliqui aliis, numero tamen inæquali, contrarii sint, v.g. si duo vel tres pro actore, unus contra ipsum testificentur, plures præferuntur; ut duo, cæteris paribus, plenè probent perinde, ut si ipsis contraria deponens tertius non fuisset. Quod locum maximè habet, si non in substantia negotii, sed in illius tantùm circumstantiis & qualitibus contrarii sint, *c. In nostra cit. ubi Glossa, V. Adversa, Butrio num. 2. Et alii DD. relatis, Farinac. cit. q. 61. n. 107.* Si autem ab actore v.g. producti & inter se contrarii testes numero æquales sint, cæteris omnino paribus, nihil probant; cum non sit ratio, cur uni potius, quàm alteri parti fides habeatur; cum una alterius dicta enervet, Glossa *in l. Qui falso, 16. V. Puniantur. ff. de Testibus, Panormit. in c. In nostra cit. n. 3. Berojus in c. Licet cit. n. 37. & Farinac. q. 65. n. 2.*

95. Dixi, *Cæteris paribus*; quia, si hæc paria non sint, ex testibus contrariis solò numero, non etiam quoad alia, paribus præferendi sunt, qui dignitate & aliis qualitibus, testimoniorum fidem augmentibus, excellunt, vel de re, super qua te-

stificatur, magis sunt informati, *c. In nostra cit. Felin. ibi n. 10.* qui verisimiliora, *l. Ob crimen 2. §. fin. ff. hie, vel pro parte, Juris communis præsumptionem pro se habente, Baldus in §. cit. n. 1.* vel in favorem rei, aut causæ aliunde magis favorabilis, Glossa *cit. in c. In nostra cit. Et ibi Butrio num. 8.* vel de re in specie, non in genere tantùm: pro antiquiore, non recentiore, & titulò non munita possessione &c. deponunt, ut latè Farinac. *q. cit. à n. 107. & Haunold, Tom. 5. de J. & J. tract. 4. à n. 304.*

Dubium etiam est de testibus contrariis sibi ipsis. Quorum an priori vel posteriori dicto fides habenda sit, planum reddet distinctio inter quatuor casus.

Primò enim, si testis sibi contrarius prius suum dictum in continenti, hoc est, ante perfectum examen, vel recessum à conspectu judicis, aut saltem antequam locutus sit parti, sponte corrigendò revocet, fides dicto posteriori habenda est, *c. Præterea 7. de Testib. cog.* cujus tenor est, *Quorum testimonia, si quandoque, non studiosè, sed in proferendo erraverint, & se in continenti correxerint, reprobari non debent.* Ratio est; quia in continenti se corrigentis prius dictum ex errore processisse, & correctio actui inesse præsumitur, Butrio *in c. cit. num. 13. Panormit. ibid. num. 12. Felin. n. 10. & Farinac. q. 66. n. 229.*

Secundò, eòdem ferè modò standum videtur dicto posteriori, si prius etiam ex intervallo, sed ante factam attestationem publicationem, corrigens vel revocans, errorem, istiusque justam causam probet, & aliàs homo sit fidei probatæ; quia etiam, qui sic revocat, deceptus, reive oblitus esse videri potest, Menoch *de Arbitr. casu 106. num. 7. Farinac. ibid. à num. 245.*

22

Tertiò;

97. Tertio, si verò prius dictum ex intervallo revocans erroris sui causam non reddat, an alicui, vel neutri credendum, controversia est inter DD. quibusdam cum Covarruvia *Lib. 2. Var. cap. 13. n. 8.* & Menochio *cit. casu 108. n. 10.* priori: aliis cum Ant. de Butrio *in c. Cum in tua 44. hic.* & Baldo *in l. Gesta 6. C. de Re ju-*

98. *dic. neutri credendum, asserentibus.* Mihi in re satis accipiti priori ejus dicto fides habenda eò saltem casu videtur, quò intercedentis subornationis, sive testem à litigantium altero ad dicti sui revocationem inductum, esset suspicio, & aliunde probari non posset prioris dicti falsitas, & veritas posterioris: sicut tali casu prior confessio posteriori præfertur, *c. Per tuas 10. de Probat.* quòd indignum videatur; ut, quod suà quisque voce protestatus est: propriò valeat testimoniò infirmare; nam etiam testis, id, quod juratus in judicio deposuit, ex intervallo revocans, dictum posterius contra prius, sive ad id infirmandum facillè non admittitur, *c. Sicut 9. hic.* & *c. Præterea cit. verbis.* *Secus autem erit*, id est, reprobari debent, *Si correctioni sue interposuerint intervallum.* Ratio est; quia ex intervallo facta revocatio profecta videtur à periuro, Panormit. *in c. Cum in tua cit. n. 9. Felin. ibid. n. 4. & cit. Farinac. à n. 124.* Si verò absit suspicio subornationis, an & cui credendum, cum Fachineo *Lib. 10. cap. 84. n. 10.* judicis, negotii, personæ & dictorum qualitatem ponderantis, prudenti arbitrio relinquendum, censeo admonitus illò Hadriani Imp. Vivio Varo rescribentis, eum, qui judicat, magis scire posse, quanta fides habenda sit testibus, *l. Testium 3. pr. V. Ideoque. ff. hic.* Verba Epistolæ notatù digna hæc sunt. *Tu magis scire potes, quanta fides habenda sit testibus: qui & cujus dignitatis, & cujus assimationis sint, & qui simpliciter visi*

sunt dicere, utrum unum eundemque modicum sermonem attulerint: an ad ea, quæ interrogaveras, ex tempore verisimilia responderint.

Quartò, si tamen prius dictum fuisset extrajudiciale, posterius autem judiciale, huic, non illi, fides est adhibenda; quia judiciale ob reverentiam & timorem Dei, præviò juramentò in testem invocati, & præsentis judicis auctoritatem, magis deliberatè prolaturum præsumitur; ac proinde, tanquam assertio qualificata, meritiò præfertur simplici assertioni priori, aut etiam posteriori, Felin. *l. cit. n. 6. Claros §. fin. q. 57. n. 11. & 12. Menoch. cit. casu 108. n. 22. Gaill. Lib. 1. observat. 104. à n. 7. Farinac. ibid. n. 90.*

Demum examinatorum testium vi-
vâ voce prolata testimonia, à Notario fideliter in Protocollo relata, testij prælegenda sunt; ut, si fortè ipse factum ejusq; circumstantias exponendò, aut notarius ejus dicta adnotandò, erravit, id corrigi possit. Si autem correctâ aut confirmata sint, testibus silentium imponi & præcipi debet; ne depositiones suas, donec in judicio publicatæ sint, alicui præsertim ex litigantibus revelet, Pirring. *ad hanc Rybric. n. 200.* Ubi

Dubium est, an testimonium ferri
nequeat scriptò. De Jure posse, sustinet Bartol. *in l. Theopompus 14. ff. de Dicit. præleg.* Sed meliùs cum Saliceto *in l. Jurisjurandi 8. C. hic. n. 8.* & aliis depositiones expressas scriptò, si non vivâ voce proferantur, de Jure non probare, docet Farin. *Prax. Criminal. q. 8. n. 27.* propter textum *can. Testes. 3. q. 9. can. Relatum, q. 2. & c. A nobis 2. Qui matrim. accus.* Et hoc sensu, *Non testimonium*, hoc est, tabellæ vel chartæ in cistâ conjectæ & testimonium continenti, sed testibus credendum, asseritur, *c. Tua nos, 8. de Cohabit. cleric. & l. Testium, 3. §. 3. ff. hic.* Ratio est; quia

est; quia iudex, si potest, videre & audire debet, quò vultu, quà constantià sermonis testificans deponat: & depositionis sensus ac veritas ex vocibus melius, quàm ex scripto cognoscitur, Panormit. in *e. De testibus* 29. n. 10. ubi ipse & *cir. Farinac. à n. 39.* excipiunt mutum, qui scribere novit: & pràter nonnullos alios, pràcipuè casum, quò scriptò traditas depositiones in Provincia aliqua admittit Curiarum praxis & consuetudo, ut de illustribus & nobilibus Personis dictum est n. 57.

ARTICULUS VII.
De Attestationum Publicatione & Exceptionibus contra eas.

SUMMARIUM.

102. Testi objecta exceptio probari per testes:
103. Hi per alios: non etiam isti reprobantur valent.
104. Discussis exceptionibus, ulteriori productioni renuntiat,ur,
105. Et sit publicatio attestatumum:
106. Quà etiam omisissà, Processus valet.
107. Attestationes publicata etiam in alio iudicio,
108. Sed inter eas tantum personas si dem faciunt.
109. Si publicatis, contra testium personas non excipitur,
110. Quatuor casibus exceptis.
111. Excipi tamen contra eorum examen,
112. Et contra dicta,
113. A litigantibus utroque potest.
114. Contra contenta in instrumento, qui id produxit, excipere nequit.

115. Post publicationem illam nova testium receptioni locus non est:

116. Nisi testes prius non judicialiter,

117. Aut non legitime sint recepti.

118. Excipiuntur etiam Matrimoniales,

119. Et nonnulla alia causa.

Examinatis testibus & Attestationibus, sive eorum depositionibus receptis, admittitur adversarius ad probationem eorum, quæ in testium contra se productorum personas objicit: si ad eorum probationem ante illorum examen à iudice non fuit admittus. Quòd si ad objectorum probationem testes etiam ipse producat, eius adversarius, v.g. actor, vicissim hos testes, ad infringendam vel diminuendam eorum fidem, per alios sive tertios testes permittitur reprobare. Ulterioris autem testes reprobatoriorum reprobatorios, sive, qui ab actore productos testes tertios, tanquam suspectos aut inhabiles reprobent, producere non licet, *e. Licet* 49. cum; ne reprobationum vicissitudine litigantes progrediantur in infinitum, & litis nullus sit finis, contra *e. Finem* 5. de Dolo: tum verò; quòd hæc reprobatio suà naturà sit odiosa & propterea merito restringenda, ut in *e. cir. cum Glossa V. Quos*, notant Hostiens. & Panormit. uterque n. 1. Gonzalez n. 6. & Perez in *C. hic*, n. 27.

Neque ita, ut videri potest, receditur ab æqualitate, in iudiciis servanda inter actorem & reum, *e. fin. de Mutuis petit.* quia imprimis, si uterque, actor ad intentionem, reus verò ad exceptionem suam probandam testes produxit, inæqualitas inter eos aperte nulla est; cum a se productorum reprobatorios per alios testes reprobare valeat uterque. Deinde; quia æqualitas etiam servatur, cum ad assertionis suæ probationem testes alter solus producit; cum, quando intentionem suam pro-

Z z 3

am pro-